

Mövzu 9. XIV-XV əsrlərdə Azərbaycan dövlətləri

PLAN

- 1. Qaraqoyunlu ulusu**
- 2. Qaraqoyunlu dövlətinin yaranması**
- 3. Ağqoyunlu ulusu**
- 4. Ağqoyunlu dövlətinin yaranması.**
- 5. Şirvanşahlar dövləti**

Qaraqoyunlular qədim oğuz tayfalarından biridir. Qaynaqlar qaraqoyunlu elinin soykökünün Oğuz xaqanın oğlu Dəniz xanla bağlı olduğuna şəhadət verir. Bu ulusun tərkibinə daxil olan türk boylarının VII əsrdən etibarən Azərbaycanda məskunlaşması heç bir şübhə doğurmur. Kökləri tarixi Türkünstan torpaqları ilə bağlanan qaraqoyunlu ulusu XI-XIII əsrlərdən «türkman» etnonimi ilə adlanmışlar. Bir çox oğuz oymaqlarını birləşdirən bu ulusun tarixində qaraqoyunlularla yanaşı Soqdlu, baharlu, Duharlu, qaramanlı, Alpavut, Cəgirli, Aynili, Hacılı, Ağacəri, Dügərli, Bayramlı ellərinin mühüm xidmətləri olmuşdur. Qaraqoyunlu ulusunda Baharlu və Saadlu boyları xüsusi rol oynamışdılar. Qaraqoyunlu hökmdarlarının Baharlu nəslinə məxsus olması, XIV-XVII əsrlərdə Göyçə mahalının Çuxur-Səəd adlanması heç də təsadüfi deyildir.

XIII əsrin əvvəllərində monqol işğalları və əsarətinə boyun əyməyən Qaraqoyunluların mühüm bir hissəsi Anadolu, Suriya, İraq istiqamətində miqrasiya etsə də, monqol ağalığı zəiflədikdən sonra yenidən Azərbaycana qayıtmışdılar. Hazırda Azərbaycanın, İranın, Suriyanın, İraqın və türkiyənin bir çox bölgələrində Qaraqoyunlularla bağlı çoxlu sayda yer adları qalmaqdadır.

Qaraqoyunluların Azərbaycanın siyasi tarixi səhnəsinə çıxması XIV əsrin II yarısına təsadüf edir. Bu dövrdə Van gölü ətrafında və Ərçisidə kompakt şəkildə yaşayan Baharlu oymağına Bayram Xoca Cəlairi hökmdarı Sultan Üveysin sarayında nüfuz sahiblərindən biri olmuşdu. Onun oğlu Qara Məhəmməd Sultan Əhmədlə qohumluq əlaqəsi yaradaraq mərkəzi Van şəhəri olan Qaraqoyunlu bəyliyi yaratmışdır. Qaynaqların məlumatına görə qara Məhəmməd 1387-ci ildə Çonaqqur savaşında Teymurun qoşunlarını məğlub etdikdən sonra 1388-ci ildə müvəqqəti olaraq Təbrizi ələ keçirmiş və bu hadisədən sonra Qaraqoyunluların Azərbaycanda hakimiyyət uğrunda mübarizəsi başlanmışdır. Qara Məhəmmədin ölümündən sonra Qaraqoyunlu bəyliyi hakimiyyət onun oğlu Qara Yusifin (1389-1420) əlinə keçmişdi. XIV əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində qara Yusif iki dəfə

Təbrizi tutsa da Teymurun hücumlarına duruş gətirə bilməmiş və Cəlairi hökmdarı Sultan Əhmədlə birlikdə Osmanlı dövlətinə sığınmışdı. 1402-ci il Ankara savaşından sonra Qara Yusif və Sultan Əhməd Məmlük dövlətinə pənah aparmışdılar.

Azərbaycan uğrunda savaş və Qaraqoyunlu dövlətinin yaranması.

Teymurun təhdidi ilə Məmlük sultanı Fərəc sultan Əhməd və Qara Yusifi Dəməşqdə həbs etdirmişdi. Xondəmirin məlumatına əsasən müttəfiqlər əbədi dostluğa and içmiş, Azərbaycanın Qara Yusifə, Ərəb İraqının Sultan Əhmədə qatacağı haqqında razılığa gəlmiş və sonuncu bu ittifaqı əbədiləşdirmək üçün Qara Yusifin yenicə doğulmuş oğlu Pırbudağı oğulluğa götürmüşdü. 1405-ci ildə Teymurun ölümündən sonra Sultan Fərəc, Sultan Əhməd və Qara Yusifi həbsdən azad etmişdi. Andlaşmaya uyğun olaraq Sultan Əhməd Bağdada, Qara Yusif isə Van şəhərində qüvvə topladıqdan sonra Təbrizə yürüş etmək qərarına gəlmişdilər.

Teymurun ölümündən sonra Cənubi Azərbaycanın idarəsi Ömər mirzənin əlində olsa da, atası miranşah və böyük qardaşı Əbubəkr onun hakimiyyətini tanımamış və tərəflər arasında Təbriz uğrunda qızgın mübarizə başlamışdı.

Bağdadı tutduqdan sonra Sultan Əhməd vədinə xilaf çıxaraq Teymurilərin zəifləməsindən istifadə edib 1406-cı ildə Təbrizə daxil olsa da əhaliyə zülm etdiyi və Əbubəkrin yeni hücumuna duruş gətirə bilmədiyi üçün şəhəri tərk etmişdi.

Van ətrafında Qaraqoyunlu hərbi hissələrini topladıqdan sonra Qara Yusif 1406-cı ilin payızında Naxçıvana doğru hərəkət etmiş və Araz sahilində Əbubəkrin qoşunlarını məğlub etmişdi. Qaraqoyunlularla Teymurilər arasında həlledici savaş 1408-ci ilin yazında Təbrizin cənubunda Sədrud adlı yerdə baş vermişdi. Sultan Şəhruhdan yardım alsalar da Əbubəkr və Miranşah savaşda yenilmiş və beləliklə də Qara Yusif Azərbaycanda Teymurilərin ağalığına son qoymuşdu. Beləliklə, Azərbaycanın güney torpaqları Qaraqoyunluların hakimiyyəti altına keçmişdi. Qara Yusifin məqsədi bütün Azərbaycan torpaqlarını birləşdirməkdən ibarət idi. 1409-cu ilin payızında Qara Yusifin Təbrizə daxil olmasından sonra Şəki və Şirvana qoşun göndərməsi də bunu təsdiq edir. Lakin Qaraqoyunlu sərkərdələrinin bu istiqamətdə yürüşləri uğursuz olmuşdu.

1410-cu ilin yayında Qara Yusifin Ərzincana Ağqoyunlu bəyliyinə başçısı Qara Yuluq Osmana qarşı yürüşə çıxmasından istifadə edən sultan Sultan Əhməd Təbrizi ələ

keçirmişdi. Qaraqoyunluların daha güclü rəqib olduğunu başa düşən Şirvanşah I İbrahim (1382-1417) öz qoşunlarını Sultan Əhmədə köməyə göndərmişdi. Bu xəbəri eşidən Qara Yusif Ağqoyunlularla müvəqqəti barışıq bağlamış və sürətlə hərəkət edərək öz rəqiblərinin birləşməsinin qarşısını almışdı. 1410-cu il avqustun 10-da Qara Yusif Təbriz yaxınlığında Şənbə Qazan adlı yerdə Cəlairi qoşunlarını məğlub edərək Sultan Əhmədi əsir götürdü. Sultan Əhməd Azərbaycanda və İraqda hakimiyyətin rəsmi olaraq Qara Yusifin oğlu Pırbudağa verilməsi haqqında yarlığı imzaladı.

Beləliklə, 1410-cu ildə Qaraqoyunlu dövləti rəsmi olaraq yaranmış oldu. Azərbaycanın Kür çayından güneydə yerləşən bütün torpaqları, Ermənistan, Anadolunun şərq vilayətləri və Ərəb İraqı bu dövlətin tərkibinə daxil idi. 1411-ci ildə Qara Yusif Təbrizdə bütün Azərbaycan əyanları və Qaraqoyunlu əmirlərinin toplantısında oğlu Pirbudağı sultan elan etdi və onun vəkili kimi dövlətin idarə edilməsini öz üzərinə götürdü.

Qaraqoyunlu-Şirvan, Qaraqoyunlu-Teymuri münasibətləri.

XV yüzilliyin birinci qərinəsində Qaraqoyunlu dövləti ilə Şirvanşahlar arasında münasibətlər son dərəcə gərgin idi. Şirvanşah I İbrahimin 1406-cı ildə qısa müddətli bütün Azərbaycanda hakimiyyəti, Sultan Əhmədin həmin il Təbrizə yürüşü zamanı İbrahimin onu qanuni hökmdar kimi qəbul etməsi, 1410-cu ildə Cəlairilərin Təbrizə hücumu dövründə oğlu Kəyumərsi Sultan Əhmədə köməyə göndərməsi Qaraqoyunlu-Şirvan münasibətlərinin mürəkkəbləşməsinə səbəb olmuşdu. 1412-ci ilin dekabrında Kür çayı sahilində baş vermiş döyüşdə Qara Yusif Şirvanşah I İbrahim və onun müttəfiqləri Şəki hakimi Sidi Əhmədi, Kaxet çarı II Konstantini məğlub edərək I İbrahimi və II Konstantini əsir götürmüşdü. Qaynaqların məlumatına əsasən, Cüney Azərbaycanda xüsusi ehtiram və böyük nüfuza malik olan I İbrahimi Təbriz əhalisi 1200 түмән ödənc verməklə ölümdən qurtarmışdı. Kifayət qədər böyük məbləğ müqabilində Qara Yusif Qaraqoyunluların ali hakimiyyətini tanımaq şərti ilə I İbrahimi azadlığa buraxmışdı. Faktiki olaraq bu asılılıq formal xarakter daşımış və I İbrahim ömrünün sonuna qədər Şirvanı müstəqil şəkildə idarə etmişdi. Onun ölümündən sonra hakimiyyətə gələn oğlu I Xəlilullah(1417-1462) isə Qaraqoyunluların formal asılılığını da rədd edərək onların əzəli düşmənləri olan Ağqoyunlu Qara Osman və Teymurun oğlu Sultan Şahruhla ittifaq bağlamışdı.

Qaraqoyunlu dövlətinin ən güclü düşməni Teymurun varisi Xorasan hakimi Sultan Şahruh idi. Teymurun ölümündən sonra onun varislərinin Azərbaycana olan iddialarından əl çəkməsi Qaraqoyunlu dövlətinin yaranması ilə birbaşa bağlı idi. 1419-cu ildə Qara

Yusifin mühüm ticarət mərkəzləri sayılan Sultaniyyə və Qəzvin şəhərlərini tutaraq şərqə doğru irəliləməsi Qaraqoyunlu-Teymuri qarşıdurmasını qaçılmaz etdi. 1420-ci ilin yayında Sultan Şahruh böyük ordu ilə Azərbaycana hücum etsə də zamanəsinin məşhur sərkərdəsi olan Qara Yusifdən çekindiği üçün dəfələrlə sülh danışıqlarına cəhd göstərsə də rədd cavabı almışdı. Teymurilərlə döyüşə qərar verən Qara Yusifin 1420-ci ilin noyabrında Uran düzündə qəflətən vəfat etməsi Qaraqoyunlular arasında böyük qarışıqlığa səbəb oldu və Sultan Şahruh döyüşsüz Təbrizi ələ keçirdi. Qaraqoyunlu tayfalarını öz ətrafında birləşdirən Qara Yusifin oğlu Qara İsgəndərin 1421-ci ilin yayında Ələşkerd vadisində Teymurilərə qarşı savaşı bir nəticə verməsə də, Şahruhun Herata dönüşündən sonra qaraqoyunlular Təbriz hakimi qoyulmuş Əli bəyi məğlub edərək yenidən Azərbaycanda öz hakimiyyətlərini bərpa etdilər. Atası Qara Yusif kimi zamanəsinin cəngavər sərkərdələrindən olan Qara İsgəndərin bütün hakimiyyət dövrü(1421-1435) Teymurilər, Şirvanşahlar və Ağqoyunlularla müharibələrdə keçmişdir.

1428-ci ildə İsgəndərin Teymurilərin müttəfiqi Şirvanşahlara qarşı yürüşü Sultan Şahruhun Azərbaycana ikinci dəfə hücumuna səbəb oldu. 1429-cu ilin sentyabrında Salmas döyüşündə İsgəndəri məğlub edən Şahruh Qaraqoyunlu hakimiyyətini devirə bilməyəcəyini dərk edərək Qara Yusifin kiçik oğlu Əbu Səidi Azərbaycan hakimi təyin edərək geri qayıtmışdı. Qardaşı Əbu Səidi öldürüb hakimiyyəti qaytaran Qara İsgəndərin 1434-cü ildə Şirvanı qəribə etməsi Şahruhu yenidən Azərbaycana yürüş etməyə sövq etdi. Sultan Şahruh Şirvanşah I Xəlilullah (1417-1462) və Ağqoyunlu Qara Osmanın qoşunları İsgəndəri məğlub etdikdən sonra onun qardaşı Cahanşah Azərbaycan hökmdarı təyin edildi. 1438-ci ildə İsgəndərin qətlindən sonra Qaraqoyunlu dövlətində təkbaşına hakimiyyəti ələ alan Cahanşahın (1438-1467) hakimiyyəti dövrü siyasi sabitlik, iqtisadi və mədəni dirçəliş kimi xarakterizə olunur. 1447-ci ildə Sultan Şahruhun ölümündən sonra Teymurilərdən nominal asılılığı da qətiyyətlə rədd etdi. Cahanşah öz adına xütbə oxudaraq pul kəsdirmiş, Şirvanşahlar dövləti ilə gərginliyi aradan qaldırmış, iqtisadi və hərbi islahatlar keçirərək dövləti daha da gücləndirmişdi. Bununla belə XV əsrin 50-60- cı illərində də Qaraqoyunlularla Ağqoyunlular arasında siyasi çəkişmələr demək olar ki, sənəgiməmişdir. Sultan Şahruhun ölümündən sonra Teymurilər dövlətində yaranmış hakimiyyət uğrunda mübarizədən istifadə edən Cahanşah 1453-cü ildə şərqə doğru hücum edib Qum, İsfahan, Şiraz, Girman, Yəzd şəhərlərini ələ keçirdi. 1457-ci ildə Teymurilərə qarşı növbəti yürüşündə Cahanşah Mazandaran , Astrabad, Məşhəd, Nişapur və 1458-ci ildə paytaxt

Heratı tutsa da Azərbaycanda və Şirazda oğlanlarının qiyam qaldırması xəbərini aldıqdan sonra 1459-cu ildə Teymuri Əbu Səidlə sülh bağlamaqla ələ keçirdiyi ərazilərin bir hissəsini qaytarmaqla geri qayıtmağa məcbur olmuşdu. Cahanşahın hakimiyyətinin son dövrü bir tərəfdən oğlanlarının üsyanı soyurqal sahiblərinin özbaşınalığı, digər tərəfdən isə Ağqoyunlularla mübarizə şəraitində keçmişdi. Bütün bunlar son nəticədə Qaraqoyunlu dövlətinin iqtisadi siyasi gücünün zəifləməsinə və 1467-ci ildə faktiki olaraq onun süqutuna gətirib çıxarmışdı.

Ağqoyunlu ulusu.

Qaraqoyunlular kimi Ağqoyunlular da qədim oğuz tayfalarından biri olmuşdur. Tarixi «Oğuznamə»lərin məlumatına əsasən oğuz tayfaları hər birində 12 tayfa olmaqla «Boz oxlar» və «Üç oxlar» qollarına bölünürdü. «Üç oxlar» qoluna Ağqoyunlu hakim sülaləsinin də məxsus olduğu Bayanduri tayfası başçılıq edirdi. Ağqoyunlu tayfa birliyinə Bayandurilərlə yanaşı Pornak, Əfşar, Bayat, Qacar, Dügər, Çavundar, Mosulu, Çepni, Hacılı və s. oğuz boyları da daxil idi. Qaraqoyunlu dövlətinin süqutundan sonra qaraqoyunlu tayfa birliyinə daxil olan bir çox oğuz elləri də Ağqoyunlulara qoşulmuşdular. XV əsrdə Ağqoyunlu dövlətinin saray tarixçisi olmuş Əbu Bəkr Tehraninin «Kitabi Diyarbəkriyyə» əsərində verdiyi məlumata görə, Ağqoyunlu tayfaları hələ VI-VII əsrlərdə Göyçə gölü, Qarabağ, Naxçıvan, Alagöz dağları və Güney Azərbaycanda yaşayırdılar. Monqol işğalları nəticəsində Anadolu, Suriya, İraqa doğru sıxışdırılan Ağqoyunlular Hülakülər dövlətinin süqutundan sonra siyasi tarix səhnəsinə çıxmağa başlamış, Diyarbəkr və ətraf əraziləri öz nəzarətləri altına salmışdılar. XIV əsrin sonunda Ağqoyunlu oymaqlarını birləşdirən Qara Yuluq Osman(1394-1434) Cəlairi-Qaraqoyunlu ittifaqına qarşı uğurlu mübarizə aparmaq üçün Əmir Teymurla yaxınlaşmışdı. 1402-ci il Ankara savaşından sonra Qara Osman mərkəzi Diyarbəkr olan Ağqoyunlu bəyliyi yaratmış və öz adından pul kəsdirmişdi. Teymurun ölümündən sonra Qara Yusifin Azərbaycanda hakimiyyəti ələ keçirməsi ilə siyasi durum Ağqoyunluların əleyhinə kəskin dəyişmişdi. Bununla belə, XV əsrin əvvəllərindən Qaraqoyunlu dövlətinin süqutuna qədər Qaraqoyunlu-Ağqoyunlu qarşıdurması bir an belə səngiməmişdi. Qara Osmanın 1434-cü ildə Qaraqoyunlularla savaşda öldürülməsindən sonra Ağqoyunlu bəyliyinə onun varisləri arasında hakimiyyət uğrunda mübarizənin qızışması onların siyasi və hərbi gücünü xeyli zəiflətməmişdi. Qara Osmanın oğlu Əli bəy (1434-1444) və nəvəsi Cahangirin (1444-1453) hakimiyyət dövrü siyasi çəkişmə və ara müharibələr dövrü kimi xarakterikdir.

1453-cü ildə qardaşı Cahangiri məğlub edərək Ağqoyunlu bəyliyinə hakimiyyəti ələ alan Uzun Həsən (1453-1478) Ağqoyunlu tarixində yeni mərhələnin başlanğıcını qoydu. Zəmanəsinin görkəmli siyasətçisi və yenilməz sərkərdəsi olan Uzun Həsən qısa müddət ərzində Ağqoyunlular arasında çəkişmələrə son qoymuş, siyasi və hərbi qüvvəsini gücləndirərək Qaraqoyunlu dövlətinə qarşı mübarizəyə başlamışdı.

1457-ci ildə Uzun Həsənin Diyarbəkr yaxınlığında Qaraqoyunlu ordusunu məğlub edərək Kürdüstan və Ermənistanı ələ keçirməsi Qaraqoyunlu-Ağqoyunlu düşmənçiliyini daha da kəskinləşdirdi. Qaraqoyunlu hökmdarı Cahanşahın 1457-1459-cu illərdə Herat yürüşündə olması, sonra isə öz oğlanlarının qiyamlarını yatırması ilə məşğul olması həlledici qarşıdurmanın bir qədər ləngiməsinə səbəb olmuşdu.

Ağqoyunlu dövlətinin yaranması.

Ağqoyunlularla Qaraqoyunlular arasında əsas döyüş 1467-ci ilin noyabrında Muş düzündə baş verdi. Savaş Uzun Həsənin qələbəsi və Cahanşahın qətli ilə başa çatdı. Beləliklə Qaraqoyunlu dövləti faktiki olaraq süqut etdi. Cahanşahın oğlu Həsənəlinin Cənubi Azərbaycanda Qaraqoyunlu hakimiyyətini bərpa etmək cəhdi də bir nəticə vermədi. 1468-ci ilin yazında Uzun Həsən Qaraqoyunluların müqavimətini qıraraq Təbrizi ələ keçirdi və nəticədə Ağqoyunlu sülaləsinin Azərbaycanda hakimiyyəti rəsmi olaraq bərqərar oldu. Ərazisi, siyasi və hərbi qüdrətinə görə Ağqoyunlu dövləti Qaraqoyunludan daha böyük idi. Ağqoyunlu dövlətinin tərkibinə Səfəvilərin Ərdəbil hakimliyi istisna olmaqla bütün Cənubi Azərbaycan, şimalda Kür çayına qədər bütün Qarabağ, Ərəb İraqı, Əcəm İraqı, Ermənistan, Kürdüstan və bütün Qərbi İran daxil idi. Bəzi vaxtlar Tiflis də daxil olmaqla Şərqi Gürcüstan da Ağqoyunlu dövlətinin tərkibində olmuşdu. Əvvəlki dövrlərdə olduğu kimi Təbriz yenə də paytaxt şəhəri oldu.

Azərbaycan xalqı yeni sülalənin hakimiyyətə gəlməsini rəğbətlə qarşılasa da, xaricdə bu heç də adekvat reaksiya doğurmadı. Belə ki, Xorasan hakimi Teymuri hökmdarı Əbu Səid 1468-ci ildə Qaraqoyunluları müdafiə etmək bəhanəsi ilə Azərbaycana hücum etdi. Uzun Həsənin diplomatik bacarığı ilə məşhur olan anası Sara xatun vasitəsilə qarşıdurmanı sülh yolu ilə həll etmək istəyi bir nəticə vermədi. Belə olduqda Uzun Həsən bütün siyasi, hərbi və diplomatik metodları işə salmaqla Azərbaycanın üç əsas siyasi qüvvəsinin: Ağqoyunlu dövlətinin, Şirvanşahlar dövlətinin və Səfəvilərin Ərdəbil hakimiyyətinin Teymurilərə qarşı ittifaq yaratmasına nail oldu. 1469-cu ildə Muğan düzündə baş vermiş

döyüşdə müttəfiqlər Teymuri Əbu Səidin qoşunlarını məğlub etdilər və yeni yaranmış Ağqoyunlu dövləti üçün başlıca təhlükələrdən biri aradan qaldırıldı.

Xarici təhlükəni aradan qaldırdıqdan sonra Həsən padişah mərkəzi hakimiyyəti gücləndirmək, hərbi-köçəri əyanların müqavimətini qırmaq, əhali arasında yeni hakimiyyətin nüfuzunu möhkəmləndirmək və iqtisadi inkişafı təmin etmək məqsədi ilə bəzi tədbirlər də həyata keçirdi. Bu istiqamətdə atılan addımlardan ən başlıcası yeni «Qanunnamə»nin verilməsi oldu. Yalnız XV yüzillikdə deyil, mənbələrin məlumatına əsasən hətta bütün XVI əsr boyu bəzi dəyişikliklərlə qüvvədə olan bu «Qanunnamə» ilə əhalidən alınan vergilərin növləri dəqiqləşdirildi və onların həcmi azaldıldı. Sənətkarlıq və ticarətin inkişafı üçün ciddi əngəl olan tamğa vergisinin həcmi yarıya qədər azaldıldı, ticarət karvanlarından alınan gömrük(bac) vergisinin dəqiq reyestri müəyyənləşdirildi. XVI əsrin əvvəllərində Osmanlı işğalı altına düşmüş Diyarbəkr, Bayburt, Mardin, Ərzincan və s. vilayətlərdə qüvvədə olan Həsən padişah «Qanunnamə»si hazırda Türkiyədə Baş Vəkalət arxivində saxlanılır. Həsən padişah Azərbaycanda elmin, mədəniyyətin təhsilin inkişafına da xüsusi qayğı ilə yanaşmış, onun dövründə Təbriz saray kitabxanasının fəaliyyəti genişlənmiş və Təbriz miniatüra məktəbinin əsası qoyulmuşdu. Qaynaqların məlumatına görə Həsən padişah «Qurani Kərim» i də azərbaycan dilinə tərcümə etdirmişdi.

Uzun Həsənin hakimiyyətinin sonuna doğru Ağqoyunlu-Osmanlı savaşlarında məğlubiyyət, ara müharibələrinin və hərbi-köçəri əyanlarının qiyamlarının qızışmasına səbəb olmuş, nəticədə əhalinin vəziyyəti ağırlaşmış, həyata keçirilən iqtisadi islahatlar gözlənilən nəticəni verməmişdi.

Ağqoyunlu dövlətinin xarici siyasəti.

Uzun Həsənin Ağqoyunlu dövlətində hakimiyyətə gəldiyi vaxt Konstantinopolu fəth edən Osmanlı sultanı II Mehmed həm Avropa, həm də Şərq istiqamətində geniş miqyaslı işğallara başlamış, Qərblə-Şərqi birləşdirən ənənəvi tranzit ticarət yollarını nəzarət altına almaq siyasətini önə çıxarmışdı. II Mehmed Osmanlı ərazisində inkişaf etməkdə olan toxuculuq sənayesini xammal mənbəyi ilə təmin etmək üçün əsas ipək istehsalı mərkəzləri olan İran, Cənubi Qafqaz, xüsusilə də Azərbaycanı ələ keçirməyə cəhd edirdi.

Ağqoyunlu hökmdarı Uzun Həsən Şərqə yönəlmiş Osmanlı işğallarının qarşısını almaq, Aralıq və Qara dəniz sahillərində Avropa ölkələri ilə birbaşa tranzit ticarət əlaqələrini bərpa etmək, Avropa ölkələrindən dövrün hərbi texnikasının son nailiyyətlərini odlu silah, artilleriya əldə etmək, həmçinin Osmanlı dövləti kimi qüdrətli rəqibə qarşı

Avropa ölkələrində müttəfiq axtarmaq məqsədi ilə geniş diplomatik fəaliyyətə başlamaq məcburiyyətində qalmışdı.

Ağqoyunlu və Osmanlı dövlətləri arasında qarşıdurma XV əsrin 50-60-cı illərində Trabzon məsələsi ilə əlaqədar yaranmışdı. Əsaslı XIII əsrin əvvəllərində III Xaç yürüşü zamanı qoyulmuş Trabzon imperatorluğu hərbi-siyasi baxımdan kiçik olsa da, Qara dəniz ticarətində Şərqlə-Qərb arasında əsas körpü kimi mühüm iqtisadi əhəmiyyət daşıyırdı. Trabzon Ağqoyunlular üçün hərbi-strategi və iqtisadi baxımdan mühüm önəm kəsb edirdi. Belə ki, Trabzon Ağqoyunlu tacirləri üçün Qara dəniz ticarətinə çıxış baxımından mühüm məntəqə olmaqla yanaşı, Ağqoyunlu dövlətinin Osmanlıya qarşı hərbi-strategi müttəfiqi rolunu oynayırdı. Digər tərəfdən Uzun Həsənin Trabzon imperatoru III Alekseyin bacısı Teodora-Dəspinə ilə evlənməsi bu əlaqələri daha da möhkəmləndirirdi.